

VOORAF

Al in de vorige editie schreven we over de uitzonderlijk droge zomer. Op dat moment kon niemand bevroeden dat die droogte zo lang zou aanhouden. Gras maaien werd ongewild hooien, ook waar het ging om het gazonnetje. Steeds meer wordt als oorzaak de klimaatverandering genoemd. En de verzoorzaker van die verandering zijn wij, de mens. Wij hebben met elkaar een economie ontwikkeld, die verslavend blijkt te werken. Want alles neigt naar meer. Telkens opnieuw. Het woord genoeg kennen we niet meer. Ja, we zeggen misschien dat het een keer genoeg is, maar we leven er niet echt naar.

Wat is genoeg nu eigenlijk? Voldoende, zou je in eerste instantie zeggen. Van Dale maakt een onderscheid naar soort en noemt het volgende:

Als onbepaald voornaamwoord: zoveel als nodig is; voldoende: is er genoeg brood?; ik heb er (meer dan) genoeg van = ik ben het zat.

Als bijwoord: in voldoende mate; naar tevredenheid; van iets niet meer eisen.

Gebruiken we het in meervoud (genoegens) dan is de betekenis breder: vermaak of plezier.

JUBILEUM: 20 JAAR B&E

TWINTIG JAAR

In 2019 bestaat Boerderij & Erf (B&E) 20 jaar. Daar gaan we aandacht aan geven. Aan het feit dat we met een groep enthousiaste mensen ons gingen werpen op het behoud van de boerderij in de streek en dat we op zoek gingen naar nieuwe mogelijkheden om leegkomende boerderijen een andere functie te geven. Uiteraard komt daarbij ook in beeld wat we de afgelopen twintig jaar hebben bereikt. Ook onze recentelijk uitbreiding richting Krimpenerwaard zal niet onbesproken blijven. We begonnen eertijds onder de naam B&E Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, maar die is kort geleden veranderd in B&E Alblasserwaard-Krimpenerwaard-Vijfheerenlanden. Dus niet langer B&E AV, maar B&E AKV.

Hooibouw.

JUBILEUMCOMMISSIELEDEN GEZOCHT

Hoe we daar precies aandacht aan gaan schenken wordt mede door u bepaald. Het bestuur van B&E AKV is op zoek naar mensen die deel willen gaan uitmaken van een jubileumcommissie. Geef u op en u krijgt een uitnodiging voor een eerste brainstormsessie. Daarin gaan we ideeën naar voren brengen, de mogelijkheden bespreken, vaststellen wat we uiteindelijk aan activiteiten gaan organiseren en vervolgens hier uitvoering aan geven. Krijgt u ook zo'n zin om mee te doen?

DE ROODBONTE KOE

BIJNA UITGESTORVEN

In 1993 liepen er nog maar zeventien Friese roodbonte koeien en vier stieren in Nederland rond. Het ras was - letterlijk - op sterven na dood. Vijftien jaar later waren er weer 300 exemplaren, mede dankzij een fokprogramma. Maar toch blijft de Friese 'roodrok' de meest bedreigde koeiensoort van ons land. Dat schrijft de Friese journalist Karin de Mik. De geconstateerde problematiek was de reden dat de Stichting Zeldzame Huisdierrassen 2008 uitriep tot Jaar van de Friese roodbonte. Melkveehouder Siebe Reitsma uit Allingawier had toen de grootste (vee)stapel Friese roodbonte koeien ter wereld. Tweederde van zijn 60 stuks melkvee was rood. Hij had er een fonkelnieuwe, lichte stal voor gebouwd. Reitsma vertelt over het vee: 'Dit dier heeft nog vlees op de botten, ziet er gevuld uit. Bij de zwartbonte Holsteiners, die je nu in de weilanden ziet, kun je vaak de botten tellen'. Het achterwerk van de Friese roodbonte is breed en rond, de bovenbouw is sterk. Reitsma roemt verder het karakter van het Friese ras: 'De koeien zijn rustig, gemakkelijk in de omgang en hoeven weinig krachtvoer. Het enige nadeel is dat ze iets minder melk geven dan 'de Amerikanen', zoals de reguliere zwartbonte Holsteiners worden genoemd. Die zijn vaak onrustiger en nerveuzer'. Rond 1800 liepen er in Friesland vooral roodbont gekleurde koeien in de wei. Die waren na de veepest geïmporteerd uit Denemarken en Duitsland. In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw schakelden veel veehouders over op zwartbonte Holsteiners, die meer melk produceerden. Er waren echter boeren die weigerden mee te gaan met die trend. Ook hier bij ons in de Alblasserwaard.

BIJZONDERE LIEFDE

Toen Reitsma de boerderij in 1964 overnam wilde hij bewust roodbonte koeien. Hij vond ze te mooi om in te ruilen. Daar dachten collega-veehouders soms anders over. De 'anti-roodbontstemming' ging bij sommigen zo ver dat ze een rood geboren kalf in het ergste geval doodknuppelden. Andere veehouders verkochten het direct of legden het te vondeling. Daar dankte de bekende roodbonte fokstier Vondeling I zijn naam aan. Alle Fries roodbonte stieren stammen van deze stier af.

Veehouder Engwerda vindt dat de Friese boeren trots mogen zijn op het oude ras. 'Deze dieren horen hier. We kunnen het ons niet veroorloven dat ze uitsterven. Het is toch veel leuker als je wat kleurenvariatie in je stal hebt lopen?'

De stichting Zeldzame Huisdierrassen, die zich sterk maakt voor het in stand houden van oude dierenrassen waaronder naast de Friese roodbonte koe, de Lakenvelder, de blaarkop en het zwartbonte Friese ras.

Veehouder Reitsma oppert dat iedere Friese veehouder een of twee roodbonte koeien op stal zou moeten hebben. De dieren zijn overigens ook geschikt als grazers: 'Ze doen dat even goed als Schotse hooglanders en kunnen zomer en winter buiten blijven.'

Ook liggen er kansen in de biologische landbouw

En op zorg- en leerboerderijen. Er is ook een culinair aspect: 'Hoe meer restaurants rundvlees serveren van roodbonte koeien, hoe meer die gefokt zullen worden.

Daarom willen de Friezen proeverijen organiseren en restaurants benaderen met recepten. Als je ook Fries roggebrood hebt, kun je ook echt Fries rundvlees serveren.'

Met dank aan Karin de Mik - 18 juni 2018

FINANCIERING

Om haar taken goed te kunnen uitvoeren heeft B&E AKV geld nodig. Dat zelf genereren door adviezen en producten te leveren blijkt in de praktijk niet altijd mogelijk. Daarom is er wordt er hard gewerkt aan het verkrijgen van externe gelden, zodat er meer slagkracht ontstaat. Gezien de ontwikkeling op het gebied van de regionale boerderij in al haar facetten, is dit heel hard nodig.

SUBSIDIE PRINS BERNHARDFONDS VOOR DIGITALISERING

In de vorige editie van Boer & Hoeve (nummer 55) is uitgebreid stilgestaan bij de toekenning van een subsidie van € 10.000, gebaseerd op een project dat uiteindelijk € 21.850 gaat kosten. De komende maanden gaan we dit in gang zetten, waarbij andere subsidies ook zullen worden betrokken.

SUBSIDIE PROVINCIE VOOR GROEN VERBINDT

Intussen is er een tweede toezegging binnen, namelijk van de provincie Zuid-Holland. In het meerjarenprogramma Groen Verbindt dat enkele jaren terug is opgestart bleek ruimte voor nieuwe aanvragen. B&E AKV heeft hiervoor een project ontwikkeld, dat aansluit bij een zeer actueel probleem: de teloorgang van de ruilverkavelingsboerderij en de bestemming van het landschap hier om heen. Voor een deel wordt hierbij teruggegrepen naar de noodzakelijke aanpassing van de beeldbank met foto's van alle ruilverkavelingsboerderijen (in het kader van het project digitalisering; zie hierboven). Maar de belangrijkste zorg komt te liggen bij het vinden van een passende bestemming als deze relatief nieuwe boerderijen door de maatschappelijke ontwikkelingen van dit moment leeg komen te staan. Overal mini-campings van maken, of landgoederen uit de grond stampen gaat nu eenmaal uit economische overwegingen niet. Want om bij het woord vooraf aan te sluiten: ook hier geldt dat genoeg, genoeg is.

Gouderak

Leerdam

VOORBEREIDING AANVRAAG EUROPESE SUBSIDIE

De afgelopen jaren is getracht om opnieuw voor een leader subsidie in aanmerking te komen. Het kunnen werken met hierbij verkregen Europese gelden heeft in het verleden aangetoond dat hiermee optimaal invulling kan worden gegeven aan de doelstellingen van B&E AKV. De vorig jaar ingediende concepten voor een aanvraag zijn helaas 'gewogen en te licht bevonden'. Het ontbrak met name aan vernieuwing en aan verbinding en samenwerking.

Op dit moment wordt met steun van de op landelijk gebied bekende landschapsadviseur Gerard Hendrix een nieuwe leader aanvraag voorbereid. U blijft op de hoogte van de ontwikkelingen.

VRIJWILLIGERS HARD NODIG

Geld is een goed ding. Maar nog veel belangrijker is dat we als B&E AKV kunnen rekenen op voldoende vrijwilligersinzet. Daarom opnieuw een oproep en nu wat dringender gesteld dan in eerdere gevallen: geef u op of kijk eens rond of er in uw omgeving niet iemand is die te bescheiden is om zich zelf aan te melden, maar achteraf blij is dat een ander dat heeft gedaan. Mensen willen vaak gevraagd worden... Boerderij & Erf AKV rekt op u!

Een 'gedurfde' moderne ruilverkavelingsboerderij.

HENNEP

De hennep, die eeuwen achtereen een belangrijke bron van inkomsten was voor veel boeren in onze regio is feitelijk de zogenaamde vezelhennep. Hieronder worden de variëteiten van de hennepplant *Cannabis sativa* verstaan, die primair wordt geteeld voor de vezels. Oudere benamingen zijn kennep en kemp.

Bij veel boerderijen bevonden zich hennepakkers, die speciaal voor de teelt waren ingericht. Toen de teelt hier minder lucratief werd importeerde men het gewas uit onder andere Rusland, Italië en de Verenigde Staten. Begin twintigste eeuw verminderde het gebruik echter sterk omdat de hennepvezel werd verdrongen door goedkopere producten als sisal en jute. Hennep was in vroeger tijd onontbeerlijk

Voor de zeilschepen. In een groeiende zeescheepvaartnatie als Nederland was grote behoefte aan touwwerk, canvas en materiaal om te breeuwen. De benodigde tuigage en scheepskabels en -bij vissersschepen- ook het viswant, was gigantisch. Vooral de Langstraat en de Zuid-Hollandse waarden stonden bekend als hennep-teeltgebied.

VERNIEUWING

Omstreeks 1910 was aan de verbouw in Nederland een einde gekomen, afgezien van enkele kleinere cultures voor lokaal gebruik.

Nieuwe toepassingen van hennepvezel en de ontwikkeling van nieuwe machines voor het oogsten en de verwerking leidden bijna honderd jaar later tot introductie van de vezelhennep-teelt in Oost Groningen in 1994 en in 2004 kwamen hennepverwerkingsfabrieken van HempFlax en Dun Agro naar Oude Pekela. Omstreeks 2010 werd ongeveer 1000 hectare vezelhennep in Nederland aangeplant, terwijl de fabrieken ook hennep uit Duitsland en Denemarken verwerkten.

Vezelhennep wordt aangeprezen als veevoer voor rundvee. Een 'hennemat' in de runderpens prikkelt dit orgaan tot een betere vertering en omzetting door de aanwezige bacteriën. Er wordt bij de oogst soms een aparte machine gebruikt voor de toppen van de planten. Deze bevatten de zaden waaruit olie wordt gewonnen.

VERWERKING

De verwerking van vezelhennep is verwant aan die van vlas. Hennep is tweehuisig, dus zijn er mannelijke en vrouwelijke planten. Alleen de laatste bevatten zaad. De bewerking omvat achtereenvolgens: oogsten, repelen (van de vrouwelijke planten), drogen op schoven, roten, drogen, braken, zwingelen (waarbij lange vezel, korte vezel en houtdeeltjes ontstaan) en hekelen.

Uiteindelijk werd de lange hennepvezel toegepast in de touwslagerij of de zeilmakerij. De korte vezel werd, onder de benaming hede, op de markt gebracht als breeuwsel voor scheepsnaden. De houtige deeltjes van de stengel werden geleverd aan de papiermakerijen. Hennepolie werd in het verleden wel als lampolie gebruikt. Naast het reeds genoemde gebruik van touw en canvas in scheepsbouw en visserij, vond hennep-touw ook elders veel aftrek, onder meer voor het dichtbinden van zakken en het samenbinden van schoven.

Tegenwoordig zijn er verwerkingsmachines die, na het roten, het hennepstro scheidt in vezels, houtdeeltjes, blad, zaad en stof. De vezels worden gebruikt in de papierindustrie (vloei papier) en in composietmaterialen voor de automobielin- dustrie. Houtige delen worden als strooisel in paardenstallen en voor kleindieren gebruikt.

Combinaties van vezel- en houtdeeltjes worden verwerkt tot isolatiemateriaal in de bouw. Vezelmatten worden onder meer gebruikt als geotextiel en in vloerbedekkingen. Blad en zaad en vezels kunnen als veevoer worden gebruikt. Uit het zaad kan hennepolie worden geperst, dat gebruikt kan worden als spijsolie en als ledervet. Na het persen blijft hennepkoek over, dat als veevoer kan worden gebruikt.

De fijnste vezels kunnen tot textiel worden geweven. Het hennepstof wordt toegepast in teelaarde voor planten.

Tal van vezels bevatten de naam hennep, zonder dat de betreffende plant tot het cannabis-geslacht behoort, een voorbeeld is manillahennep.

BOEK DE STEE VAN SAAN VAN PIETERE

Verhalen over het boerenleven en oude zwart-wit foto's over het boerenwerk zijn gebundeld in een nieuwe publicatie van Boerderij & Erf. De verhalen zijn geschreven door Hans Mouthaan en de foto's zijn het resultaat van oproepen aan het publiek. Met dit boek wil Boerderij & Erf AKV opnieuw aandacht vragen voor alles wat er op en rond de boerderij in vroeger tijd gebeurde en het boerenbedrijf de waar-

dering geven, die het toekomst. Ooit schreef Hans Mouthaan een aantal verhalen over het leven van de boer, onder de titel De Stee van Saan van Pietere. Typische streekelijke gebeurtenissen over het dagelijkse leven in en rond de boerderij. Ze kwamen als vaste rubriek in de nieuwsbrief van Boerderij & Erf. De verhalen zijn geschreven vanuit de bele- vingswereld van de boeren in de streek, maar bevatten ook nostalgische wetens- waardigheden die teloor dreigen te gaan. De auteur weet zoiets weer te geven op een manier zoals alleen hij dat kan.

Enkele jaren terug kwam de auteur met het idee de verhalen in boekvorm te laten

verschijnen. In diezelfde tijd speelde het bestuur van de stichting met het idee om foto's van het oude boerenwerk te gaan verzamelen.

Beide ideeën werden gebundeld en het resultaat is een mooi cadeauboek. Zowel de verhalen als de foto's ademen in een moderne vormgeving een tijd van rust uit, waarin alles met veel minder haast gebeurde dan heden ten dage het geval is.

Het boek kost € 14,95 en is verkrijgbaar in de boekhandel, bij de Stichting Boerde- rij & Erf en bij Museum De Koperen Knop. Voor bestellingen of inlichtingen kunt u contact opnemen met: secretariaat@boerderijnerf.nl, telefoon 0184-661425 of 06-53759618. Zie voor informatie over de stichting www.boerderijnerf.nl.

PROJECT DENKEND AAN HOLLAND

Dit project is opgezet rond het landschap van de Alblasserwaard-Vijfheerenlanden. Dit unieke landschap, waarin veenweiden worden afgewisseld door bebouwingslijnen, dorpen en stadjes, heeft alles in zich om onder ieders aandacht te brengen.

De liefde voor deze prachtige streek was voor de Natuur- en Landschapsvereniging Den Hâneker de reden een project te starten om dit gebied tentoon te gaan stellen. Passief, maar vooral ook actief. Het idee kwam van Jan van Oostrom, die door zijn overlijden de uitvoering niet meer kan meemaken. Iedereen en elke instantie wordt uitgenodigd om met dit project mee te doen. Dat kan op meerdere manieren. Als u een email stuurt naar de projectleider (Dick de Jong: djtekst@planet.nl) en vraagt om informatie over het project Denkend aan Holland dan ontvangt u een aantal uit te voeren mogelijkheden. Dit project moeten we vooral samen doen, vindt de provincie Zuid-Holland, die in het kader van Groen Verbindt aan Den Hâneker een mooi subsidiebedrag heeft toegezegd.

EXPOSITIE IN MUSEUM DE KOPEREN KNOP

Het project start met de gelijknamige expositie Denkend aan Holland, die op 21 september 2018 geopend gaat worden door burgemeester Dirk Heijkoop van Hardinxveld-Giessendam. Er komen drie thema's in beeld die als sterk welvarend werden ervaren maar in een veranderende samenleving een probleem gingen vormen. Een probleem dat intussen als uitdaging ter hand is genomen:

- **DE KNOTWILG:** ooit een overal voorkomende verschijning, die aan het verdwijnen is en hiermee een verarming van het landschap is.
- **HENNEPTEELT:** welvaartsproduct voor een groeiende zeevarende natie, teruggekeerd in negatieve zin als verdovend middel en inmiddels een uitstekende milieuvriendelijke afbreekbare leverancier voor van alles. Onder andere afbreekbare kunststof.
- **DE RUILVERKAVELINGSBOERDERIJ:** ooit de uitkomst voor de versnipperde landerijen, maar die thans wordt bedreigd met leegstand door schaalvergroting. En wat gebeurt er met de boerderijen en vooral met het prachtige landschap?

Op de expositie treft u ook kunst aan van Agnes de Kok en tevens varianten op het bekende gedicht Denkend aan Holland van Marsman, een aantal oude landkaarten van het gebied (dankzij Antiekboerderij Graafland) en de inzendingen van een

fotowedstrijd, waar massaal inzendingen voor zijn binnengekomen.
 Van 21.09 t/m 01.12.2018 in Museum De Koperen Knop, Binnendams 6, 3373 AD
 Hardinxveld-Giessendam. Open: dinsdag t/m vrijdag 13.00-17.00 en zaterdag
 11.00-17.00 uur. Informatie: www.koperenknop.nl. Groepen op afspraak.

ADVERTENTIES

Er is een beperkte ruimte in deze nieuwsbrief voor het plaatsen van een advertentie. Informeer bij het secretariaat naar de mogelijkheden.

**KOOL &
VAN DEN
TOREN**

• deskundig
• vertrouwd
• persoonlijk

Dé makelaardij van de Alblasserwaard

Dorpsstraat 65a 2969 AD Oud-Alblas t 0184-691566 e info@koolvandentoren.nl

WWW.KOOLVANDENTOREN.NL

De Koning & Witzier
de makelaars voor vrijstaand wonen

**WIJ ZIJN ALS MAKELAAR GESPECIALISEERD
IN "VRIJSTAAND WONEN"**

Regelmatig verkopen wij ook monumentale boerderijen. Wij vinden het belangrijk dat een koper "gevoel" heeft bij de aankoop van zo'n boerderij. Als koper en verkoper samen belangstelling hebben voor oude details, is een voorspoedige verkoop vaak het resultaat.

Wilt u uw boerderij verkopen?
Neem dan vrijblijvend contact met ons op.

De Koning & Witzier
de makelaars voor vrijstaand wonen

Oostelinde 32 3406 LB Waarder
Telefoon 0346 - 502 224
Waalveld 54 4341 AP Leerdam
Telefoon 0346 - 590 304

www.koningwitzier.nl

**BUREAU
TEKSTWERK**

teksten schrijven
brochures redactie
boeken advies
artikelen opmaak

D.J. (Dick) de Jong

Buitendams 51 | 3371 BA Hardinxveld-Giessendam
0184-615084 | 06-22845889 | djtekst@planet.nl
lvk 024451726 | bank n[O]11raba0325028621

Lakerveld
ingenieurs- & architectuurbureau

herbestemming
restauratie
renovatie
niewbouw

Noordzijde 93 • 4225 PL Noordeloos • T 01103 38200 • info@lakerveld-ecad.nl
 v.v.k. Rivierenkade 2307721 • Baboebank 30.19.06.372 • IBAN NL36 RABO 0201 9045 72 • BIC RABONL21

WWW.LAKERVELD-ROODELOOS.NL

REDACTIE & SAMENSTELLING
 Dick de Jong - Bureau Tekstwerk
 met dank aan Jenny Mollema-Gons

REDACTIEADRES:
 Buitendams 51,
 3371 BA Hardinxveld-Giessendam,
 06-22845889, djtekst@planet.nl

FOTO'S
 Collectie Boerderij & Erf A-V,
 Bureau Tekstwerk en anderen.

BOERDERIJ & ERF
 alblasserwaard - vijfheerenlanden

secretariaat: Sluis 57 | 2964 AT Groot-Ammers | 0184-661425/06-53759618
secretariaat@boerderijenerf.nl | www.boerderijenerf.nl